

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka
a literatury

Monika Špičáková

3. ročník prezenční studium

Obor: Český jazyk a literatura

Výchova ke zdraví

ONDŘEJ PŘIKRYL

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.

OLOMOUC 2014/ 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu a zdroje.

V Plumlově 17. 6. 2015

.....

Monika Špičáková

Poděkování:

Děkuji Mgr. Danielovi Jakubíčkov, Ph.D. za vedení bakalářské práce a poskytování rad a připomínek k práci.

Obsah

Úvod.....	5
1 Regionální literatura.....	6
Haná a česká literatura.....	7
2 Život Ondřeje Přikryla.....	8
Politik a starosta.....	10
Lékař Ondřej Přikryl.....	12
Občan, básník a prozaik.....	13
Tvorba Ondřeje Přikryla.....	14
Hanácké nářečí.....	16
3 Klasifikace díla Ondřeje Přikryla.....	17
Básnická tvorba.....	17
Prozaická tvorba.....	25
Další tvorba.....	26
4 Král Ječmínek v tvorbě Ondřeje Přikryla.....	27
Alois Jirásek O králi Ječmínkovi.....	27
Ondřej Přikryl Zápise krále Ječminka.....	28

Úvod

Bakalářská práce se zaměřuje na prostějovského rodáka a významného představitele hanácké literatury Ondřeje Příkryla, který většinu života strávil v Prostějově. S Příkrylovým jménem jsem se setkala poprvé, když jsem začala studovat na střední škole v Prostějově a chodila přes Příkrylovo náměstí. Rozhodla jsem se zjistit podle koho je náměstí pojmenované a na radnici jsem se dozvěděla, že Ondřej Příkryl byl starostou Prostějova. V obřadní síni na radnici se nachází portréty všech starostů Prostějova. Více jsem se o Ondřeje Příkryla začala zajímat při výběru tématu bakalářské práce. Zaujala mě jeho tvorba v hanáckém nářečí a také to, že pocházel z Prostějova, od kterého bydlím necelých 10 km.

Hlavním cílem bakalářské práce bylo ukázat, jak Příkrylovy myšlenky promítané v tvorbě vycházely z jeho reálného života. Při vypuknutí tuberkulózy se postaral o to, aby všem byly dostupné pokyny k ochraně proti tuberkulóze a rozšíření těchto pokynů na Moravě prosadil na schůzi moravského zemského sněmu. Nejen ve svém díle se Zápise krále Ječmínka se vžil do role Ječmínka, ale i v reálném životě působil podobně jako Ječmínek a pomáhal lidem.

Bakalářská práce je členěna na čtyři kapitoly. V první kapitole jsem se věnovala problematice regionální literatury. Zaměřila jsem se na oblast Hané ve spojitosti s českou literaturou a uvádím další významné hanácké autory, kteří byli také spojeni s Prostějovem. Další kapitolu tvoří život Ondřeje Příkryla jako politika, prostějovského starosty, lékaře a občana Prostějova, básníka a prozaika. Nejprve přiblížím jeho dětství a studentská léta, poté se zaměřím na to, co udělal Ondřej Příkryl pro město Prostějov a obyvatele tohoto města. Ondřej Příkryl patřil mezi významné osobnosti prostějovské kultury a lidé v něj měli důvěru. V této kapitole se zaměřuji také na tvorbu Ondřeje Příkryla, která obsahuje knihy veršované, prozaické a politické spisy. Celou jeho tvorbu spojuje užívání hanáckého nářečí. Na tuto kapitolu navazuje klasifikace díla Ondřeje Příkryla, která obsahuje básnickou, prozaickou a další tvorbu Ondřeje Příkryla. Poslední kapitola se věnuje dílu o králi Ječmínkovi. Příkryl vychází z pověsti O králi Ječmínkovi, ve svém díle využil autostylizace a vžil se do role krále Ječmínka.

1 Regionální literatura

Regionalismus byl u nás studován a prováděn především na poli hospodářském, v popředí jednotlivých akcí bylo vždy posílení hospodářského života v rámci určitého kraje. Regionalismus nebo jak bývá zčešťován krajinství neznamenal útok na jednotu národa, ale usiloval o studium a provádění krajového rozrůznění ve všech projevech hmotné kultury, a tak se stal jedním z významných činitelů národohospodářského života. Vlastním smyslem sociálního rozrůznění, jehož projevem je i regionalismus, je ten, že menší sociální skupiny konají to, k čemu je celá společnost těžkopádná, jde o společný zájem a společnou práci. Je nutné, aby regionalismus vytvořila přirozená krajová sociální, hospodářská i kulturní střediska, v nichž se soustřeďuje energie pro službu celku. Život a zdraví národa vyžadují neustále budit a živit kraj národem a národ krajem, přesněji zpřístupnit kraji národní kulturu a naopak národu zpřístupnit kulturu krajů. Každý kraj má typické kulturní poměry i problémy. Kraje mají zvláštnosti jazykové, povahové a mají odlišné zvyklosti. Úspěch regionalismu je podmíněn stupněm krajové kultury, regionalismus se tak stává v mnohém téměř vědomou reakcí na krajový historismus. Při výrobní a kulturní funkci kraje je třeba počítat s krajem nejenom jako s jednotkou v historickém slova smyslu, ale také je potřeba vypracovat zvláštní rozdělení, které by odpovídalo problémům jednotlivých krajů. Je to z nejsložitějších a nejnáléhavějších úkolů příslušných vědeckých oborů při studijních krajových ústavech. Složitost hraničního vymezení je například při rozdělení nářečí, krojů, zvyků a sociálních zájmů. Kultura, která vyrostla z kraje má možnost, co nejširšího ohlasu ve svém domově a tvoření kulturních hodnot z kultury nebo duchovní náplně kraje, předpokládá mnohem kritičtější postup než přejímání jiné kultury. Regionalismus v kulturní tvorbě musí především obrodit krajinskou kritičnost, udržet krajinskou osvětu na výši celonárodní a uzpůsobit cizí kulturní prvky domácím poměrům a rozměrům. V otázce regionalismus v literatuře je nutné především nadhodit problémy, které se dotýkají poměru mezi literaturou a společností. Pro hodnocení regionálního písemnictví je důležité vymezení činnosti národopisce. Jeho prací se ozřejmí boj, který vede mezi sebou kultura městská i selská, v němž přejímá především to, co přispívá k vývoji a tvoření nových hodnot. Regionalismus v literatuře je svědomím minulosti i vůlí budoucnosti. Takto a úžeji chápaný regionalismus v literatuře nebyl teoreticky propracován, ale rozvíjel se postupem času do všech slovesných druhů.

Haná a česká literatura

Hanácké písemnictví bylo na Hané veršováno v nářečí a po jeho vzoru byl charakterizován kmenový život, povahové vlastnosti lidu, bodře shovívavý a také řízný humor, blahobytná soběstačnost, rozvaha a důvěrná zbožnost. Hanácký povahopis byl podán zpěvně i realisticky, střízlivě a dobromyslně. Motivy z minulosti a současnosti, rozverné škádlivky i žertovné popěvky, sebevědomí a také hrdá uzavřenost stupňovaná blahobytem i poměrnou sociální vyrovnaností, náboženská vroucnost i poutnická pokora, takové jsou nejčastější znaky umělecky nenáročné, ale kmenově rázovité poezie. Souhlasně s hanáckými anekdotami, které jsou rozšířeny i mimo úzký regionální okruh a s hanáckou operetou, operou a fraškou udržují kmenovou literaturu od 18. století na typickém stupni lidového písemnictví.

Prostějov je především městem Jiřího Wolker, který se narodil v roce 1900 a zemřel v roce 1924. Wolker napsal *Host do domu* (1921), *Těžká hodina* (1922) a další. Bylo vydáno mnoho knih o Wolkerovi, hodnocení jeho díla, vzpomínky přátel, korespondence a životopisy. S Prostějovem je také spjat Edvard Valenta (1901- 1978), syn lékaře, který v rodném městě vystudoval reálku, pak začal, ale nedokončil studium na technice v Brně a stal se redaktorem Lidových novin. Napsal román o cestovateli Emilu Holubovi *Druhé housle* (1943) a zpracoval vyprávění a vzpomínky českého polárníka Jana Welzla *Třicet let na zlatém severu* (1930), *Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě* (1932). Dvakrát se vrátil Valenta na rodnou Hanou a to v dílech *Kvas* (1947) a *Život samé psaní* (1970). Dalším prostějovským rodákem je Alexej Pludek narozený v roce 1923, napsal díla *Ptačí pírkó* (1959), *Faraónův písař* (1966), *Rádce velkých rádžů* (1975) a *Nepřítel z Atlantidy* (1981). Prostějovský rodák a dlouholetý farář Karel Dostál (1871- 1923), který ke svému jménu přidával přídomek Lutinov podle otcova rodiště Lutína, proslul jako zakladatel literárního sdružení *Katolická moderna*. V roce 1884 začal v Prostějově za redakce Františka Josefa Hlaváčka (1853- 1937) a Josefa Boleslava (1849- 1897) vycházet týdeník *Duch času* a čtvrtletní sborník *Matice dělnické*. Neměli však dlouhého trvání, oba redaktoři byli neustále pronásledováni a vězněni. Déle vydržel *Hlas lidu*, který začal vycházet v roce 1887 a jeho prvním redaktorem byl Josef Hybeš. V letech 1903- 1907 v něm Josef Krapka Náchodský (1862- 1909) na pokračování uveřejňoval své vzpomínky pod názvem *Z paměti štváče*. Také ve Vídni založil český divadelní spolek a poznal z vlastní zkušenosti i úděl kočujícího herce. Podobně se živil František Krumlovský (1817- 1875), herec jehož světová pouť skončila v Prostějově. V roce 1914 se narodila v Prostějově Herma

Svozilová- Johnová. Její první knihy poezie i prózy byly inspirovány moravským domovem, popsala nerovný vztah muže a ženy, například kniha Šička Božena (1942).

2 Život Ondřeje Přikryla

Ondřej Přikryl byl lékař, básník a spisovatel, starosta Prostějova, zemský poslanec a senátor, významná osobnost prostějovské kultury a společenského života.

Ondřej Přikryl se narodil 26. listopadu 1862 v rolnické rodině ve Výšovicích u Prostějova. Jeho dědeček také Ondřej Přikryl zde byl starosta a v revolučním roce 1848 pronesl občanstvu vyhlášení o zrušení roboty. Dětství Ondřej Přikryl prožil v Čechovicích, kde jeho rodiče měli statek, a kde jeho dědeček byl purkmistrem. V jedenácti letech odchází studovat do Olomouce na Slovanské gymnázium. Na gymnáziu studoval v letech 1873- 1881. Přikryla významně ovlivnil vlastenecký a literární duch školy, který rozvíjel ředitel ¹J. E. Kosina s profesory Janem Havelkou a Vincencem Praskem.

Ondřej Přikryl vydával studentské literární časopisy Vínek, Jitřenka a Perla. V posledním ročníku gymnázia vydával časopis Háj (1880- 1881) s humoristicko-satirickou přílohou Sršeň. Pod pseudonymem Bohuslav Lípa v něm uveřejňoval svoje první verše, psal básně s náměty přírodními, vlasteneckými a milostnými. Otiskoval je kromě Háje také v časopisech Šotek a Koleda. V jeho studentském bytě se tehdy scházela skupina mladých literátů, patřili k nim také jeho spolužáci (pozdější spisovatelé), ²F. S. Procházka, Otakar Bystřina, František Táborský, Alois Zábranský, Josef Klvaňa a Jan Spáčil- Žeranovský.

¹ J. E. Kosina (22. 12. 1827- 11. 12. 1899) v letech 1867- 1877 byl prvním ředitelem Slovanského gymnázia v Olomouci

Jan Havelka (23. 11. 1839- 20. 10. 1886) byl moravský středoškolský profesor, spisovatel, redaktor a etnograf

Vincenc Prasek (9. 4. 1843- 31. 12. 1912) byl pedagog, historik, jazykovědec, novinář, v letech 1868- 1870 působil na Slovanském gymnáziu

² F. S. Procházka (15. 1. 1861- 28. 1. 1939) český básník, spisovatel a redaktor

Otakar Bystřina (26. 5. 1861 - 18. 7. 1931) český spisovatel, který psal humoristické povídky z Hané a ze Slovácka

František Táborský (16. 1. 1858- 21. 6. 1940) spisovatel, básník, překladatel, kritik historik, učitel a sběratel umění

Alois Zábranský- vl. Jménem Fr. Červínek (8. 2. 1858 - 9. 9. 1921) český spisovatel a soudní rada

Josef Klvaňa (22. 1. 1857- 13. 8. 1919) etnograf, přírodovědec, pedagog, fotograf a cestovatel

Jan Spáčil- Žeranovský (1857- 9. 1. 1905)- byl novinář, básník, prozaik a překladatel

O prázdninách Příkryl cestoval po okolí svého rodiště, navštívil Kroměříž, Buchlov, Blansko, Macochu a v Olomouci rád chodil na věž kostela sv. Mořice. Vzpomínal na to v almanachu Slovanského gymnázia: „*Magnetem byla pro mě rytířskost věže a romantická vyhlídka s ní. Mladá venkovská duše ve spleti střech, vikýřů, ulic, věží a věžiček viděla cosi pohádkového, a zahleděvši se na zelenou obrubu parku a alejí, letěla kamsi do daleka, do neznáma,*“³ Po maturitě studoval na Lékařské fakultě UK v Praze v letech 1881- 1886. V Praze sledoval současný politický život a zajímal se o literární dění, kupoval si Nerudovy Poetické besedy a uveřejňoval povídky v Šotku. O prázdninách se vracel do Olomouce, kam se přestěhovali jeho rodiče. Dne 3. prosince 1886 odpromoval, a poté konal praxi v léčebných ústavech. Po ročním působení v nemocnici v Praze a v okolí Olomouce, začal od 7. října 1887 působit jako praktický lékař v Prostějově. Lékařskou praxi provozoval v pronajatých místnostech hotelu U Zlatého jelena (Dolní náměstí č. 2, nyníší Dukelská brána). Dne 21. dubna 1888 se oženil s Miloslavou Kouteckou, dcerou obchodníka a mladočeského člena obecního zastupitelstva města Prahy. Příkryl tak navázal společenské styky nejen v Prostějově, ale i v Praze.

Ondřej Příkryl se s mladistvou energií postavil do čela bojovných řad za českost města a záhy se stal inspirátorem i duchovním vůdcem všech veřejných počinů ve městě. Spolupracoval s Hlasy z Hané, ve kterých uveřejňoval svoje fejetony a příležitostné básně. Ondřej Příkryl zemřel 22. prosince 1936, byl nemocný od března 1935.

Dnes nám tuto osobnost v Prostějově připomíná dům č. 21 s pamětní deskou na Žižkově náměstí, Příkrylovo náměstí a místo jeho posledního odpočinku na čestném místě prostějovského hřbitova. Pomník od Jana Třísky symbolizuje Příkrylův život a jeho dílo- průvod Hanáků a Hanaček v krojích, mapa zvýrazňující dvě místa- rodné Výšovice a Prostějov, busta a klasy obilí se skřivánkem.

Waldemar Ethen o Ondřeji Příkrylovi napsal: „*Tajemství jeho osobnosti zůstalo tajemstvím jeho úspěchů. Dr. O. Příkryl jest povaha nezištná. Mohl-li ve svém postavení zbohatnouti, nenechal pro sebe téměř ničeho. Po resignaci na starostenský úřad v roce 1919 zahájil znovu lékařskou praxi. Nezištnost jeho jest příslovečná. Věta Valdštýnova: není nikoho, kdo by v jejich službách (politiky) byl zachoval si duši čistou.*“⁴

³ BARTKOVÁ, H. Památce hanáckého básníka Ondřeje Příkryla. *Hanácké noviny*, 28. 12. 1996.

⁴ ETHEN, W. *Ondřej Příkryl básník a politik*. Studie k sedmdesátým narozeninám. Praha: Moravsko-Slezská beseda, 68, 69 s. 1932.

Ethen také uvádí, že zdraví a blaho národa stojí O. Přikrylovi vysoko v hierarchii hodnot. Celý život se zabýval psychou kmene hanáckého, a tak nabyl jenné předvídací schopnosti v oblasti psychických pochodů a sociálních jevů. Tyto předvídací schopnosti si vysvětluje tak, že dlouhou dobu života prožil ve vývoji společenského života v centru Hané a má zkušenosti, jak se události odvíjely a zvládl vytušit, jakým směrem by se mohly odvíjet další události.

„Čím vyššího věku dožívá se Ondřej Přikryl, tím volnější se stává jeho duch. Jako z vysoké rozhledny moudrosti hledí na věci i lidi. Snad připadá mu život chvílemi jako hra osudu. To však pokládá za nejlepší, aby každý, přizpůsobuje se vlastním poměrům, žil život lidsky důstojný, jehož třeba jest k uhájení vlastní svobody národa i skutečného pokroku lidstva. Není pochyby, k cíli tomu slouží v souhře citů a snah také zlaté pouto rozumu.“⁵

Politik a starosta

Po příchodu do Prostějova se Přikryl zapojil do veřejného a politického dění města. Pod heslem Svůj k svému se zasadil po boku Karla Vojáčka o vítězství národní strany ve městě v roce 1892, které skončilo porážkou německé menšiny a městská samospráva se vrátila do českých rukou. Byl dlouholetým členem obecního výboru a svou činností přispěl k budování českého školství, živností, průmyslu a zdravotnictví. Podporoval výstavbu nemocnice a Národního domu. Byl třikrát zvolen poslancem zemského sněmu (1902, 1906, 1913). V letech 1913- 1919 byl starostou města Prostějova. Podílel se na dokončovacích pracích a na otevření nové budovy radnice, v níž začal od 14. 5. 1914 úřadovat. 28. října 1918 vyhlásil celému kraji manifest Národní rady o vzniku samostatného československého státu. Politické a veřejné působení zakončil v letech 1920-1925 jako senátor Národního shromáždění za Národně demokratickou stranu.

Byl aktivním členem různých spolků, např. Besedy, Orlice a Moravského kola spisovatelů. Jako lékař- lidumil a humanista rozvíjel různé osvětové- zdravotnické aktivity. Např. v roce 1909 podnítil vydání zemského zákona o upravení zdravotní služby v obcích, podporoval akce v boji proti tuberkulóze a feriální zotavovnu pro chudé a osiřelé děti na Stražisku. Právě zde si nechal vybudovat vilku a často sem v létě jezdil.

⁵ ETHEN, W. *Ondřej Přikryl básník a politik. Studie k sedmdesátým narozeninám*. Praha: Moravsko- Slezská beseda, 75 s. 1932.

Ondřej Příkryl byl jediným poslancem moravského zemského sněmu, který při volbách nekandidoval a byl zvolen proti své vůli. Při volbě 20. října 1902 byl zvolen za zemského poslance ve skupině měst Prostějova a Německého Brodu a to jednomyslně 1197 hlasy. Při volbě 20. listopadu 1906, kdy se poprvé volilo podle zásad nového volebního řádu, byl zvolen v nově upravené skupině Prostějova a Plumlova 1163 hlasy. Při obojí volbě obdržel Ondřej Příkryl nejvíce hlasů z českých poslanců, zvolených ve skupině měst. „*Poslanec, za nímž stojí veliká většina voličstva, je více respektován, dává morální záruku, že je schopným zástupcem lidu, a opravňuje k naději, že svůj mandát bude vykonávat nejen ke cti a prospěchu své volební skupiny, nýbrž i na prospěch celého národa a jeho složek, u poslance Ondřeje Příkryla se splnily tyto předpoklady plnou měrou. Sněmovní protokoly z let 1902- 1912 vykazují jasně, nesmazatelné stopy obsáhlé činnosti poslance O. Příkryla, osvětlují její všestrannost i hloubku a jsou svědky jeho velkých poslaneckých úspěchů.*“⁶

V prvním sněmovním období byl členem odboru verifikačního a odboru pro obecní záležitosti, v druhém období v odboru finančním, verifikačním, železničním a byl předsedou zdravotního odboru. Jako předseda řídil práce odboru školského a byl členem a školským referentem v této komisi.

Záležitosti lékařů, zdravotnictví a veškeré jeho složky měly ve sněmovně v Ondřeji Příkrylovi svého zastávce a referenta, jako člen finančního odboru zastával větší část zdravotního referátu, ve zdravotním odboru řídil jeho jednání jako předseda. Například to byla jednání o úpravě penzí lékařů a jejich pozůstalých, o podporách, osobních záležitostech a o započítání služebních let, v referátu o úvěru 20 000 K na podporování obcí za účelem zdravotních poměrů se zastával nestranného udělování podpor z této dotace. Vedle této dotace vznikla nová dotace na podporu kanalizace a vodovodů. Příkryl se dále zasadil o povolení zdravotní podpory v řadě měst a obcí. Jsou to např. Velká Byteš, Chválkovice, Prostějov, Křenovice, Lipník, Luhačovice, Javoříčko, Mohelnice, Hranice, Nový Jičín, Rosice a další. Za Příkrylova přičinění byly sněmem uděleny stavební subvence na veřejné nemocnice v Prostějově, Znojmě, Vyškově, Ivančicích, Přerově, Moravské Třebové, Litovli, Uherském Hradišti, Vsetíně, Kroměříži, Šumperku a další. 28. října 1908 se zasadil o prosazení vydání zákona, podle něhož by obce měly přispívat na zřízení, udržování a doplnění veřejných nemocnic. Příkryl byl také několik let referentem zemské nemocnice v Brně, přispěl k jejímu zlepšení a při návrhu na rozšíření

⁶ SMÝKAL, J. *Deset let poslanecké činnosti MUDRA Ondřeje Příkryla*. Prostějov: Knihtiskárny Václava Horáka v Prostějově, 4 s. 1913.

tohoto ústavu v roce 1906 žádal postavení nové moderní nemocnice, postavil se tak za jediné možné stanovisko pro lékaře. V plenu sněmovním Příkryl referoval o zřízení roentgenologické stanice v zemské nemocnici v Brně i Olomouci, o stavbě chirurgického oddělení, dermatologického a dalších oddělení a o zvýšení počtu lékařských míst. V letech 1904, 1905 a 1907 podal návrhy a interpelace v zájmu lékařů v ústavech pro choromyslné a lékařů veřejných nemocnic. Zasadil se o zřízení stipendií pro lékaře, posluchače zvěrolékařských škol a porodní báby. Za jeho referátu sněm povolil roční příspěvek 500 K české sekci lékařské komory moravské na udělování podpor příslušníkům této sekce a jejich rodinám. Dále byla povolena roční podpora zemskému spolku pro potírání tuberkulózy na Moravě ve výši 15 000 K a 25 stipendií po 100 K pro zřízence nemocenských pokladen. Příkryl také podal dotaz v záležitosti lékařské komory o rozdělení komory na sekci českou a německou. Po dlouhých bojích byl požadavek přijat, valná hromada jej schválila dne 26. května 1903. Pro tento požadavek se jednotlivě vyslovilo 402 lékařů. Při lékařské komoře markrabství moravského byly zřízeny a odděleny dvě sekce, česká a německá. Příkryl také řešil otázky českého školství a učitelstva. V prvním období své poslanecké činnosti podporoval požadavky učitelstva za úpravu hmotných poměrů a byl k ruce jeho zástupcům. Pečoval i o zdokonalení škol hospodářských a podporoval českou žurnalistiku. Příkryl pečoval o osiřelé děti, docílil zřízení sirotčí kolonie v Plumlově.

Lékař Ondřej Příkryl

K boji s „metlou lidstva“ na Hané- tak byla kdysi nazvaná tuberkulóza plic- TBC. „*Na moravském zemském sněmu na schůzi dne 18. října 1904 uvedl poslanec MUDr. Ondřej Příkryl, lékař- literát z Prostějova, že v r. 1901 zemřelo na Moravě 58 261 osob a z těch pak 9782 na TBC- tedy plných 16, 4%! Po výčtu úmrtí a připomenutí, že ani po r. 1901 nebyla situace lepší (v letech 1902, 1903 a 1904), dr. Příkryl zdůraznil, že velký význam má poučování obyvatelstva tiskem o příčinách a podstatě TBC, jakož i ochraně proti ní. Poučování tiskem, časopisy, že zřejmě nestačí, a proto by byl daleko užitečnější leták určený všem na Moravě. V království českém že byl již takový leták vydán a měl formu desatera.*“⁷ Tento leták především vysvětloval, co je příčinou nemoci, jak vzniká, jak se přenáší a také uvádí nejčastější cesty nákazy. Dále uvádí, jak se před touto nemocí nejlépe chránit. Klade důraz na význam čistoty, otužování, zákaz plivání

⁷ BARTKOVÁ, H. Památce hanáckého básníka Ondřeje Příkryla. *Hanácké noviny*, 28. 12. 1996.

na zem na ulici a varuje před nebezpečím prachu. Zdůrazňuje důležitost kontaktování lékaře a zahájení včasné léčby. Nemoc je nevy léčitelná, čili čím dříve je lékařem rozpoznána a léčena, tím rychleji a bezpečněji se vyhojí. Také je důležité nebydlet ve vlhkých bytech, jíst silnou stravu, nejlépe smíšenou: maso, zeleniny, moučná jídla, chléb, sýr, máslo, mouku, mléko, tvaroh jako nejvhodnější. Pro mnohé to však nebylo možné z důvodu jejich sociální situací. Dr. Příkryl tento leták kladně hodnotil a prosadil, aby se v Prostějově a okolí objevil- editorem byla prostějovská městská rada. Vzhledem k masovosti onemocnění chtěl dr. Příkryl, aby byly „prostředky dalekosáhlejší“. Vyžadoval, aby se leták stal záležitostí celé Moravy, tento úkol měl zemský sněm. Ten mu vyhověl a leták finančně zajistil, a tak Morava nezaostala za Čechami a dostala svůj leták. Tento leták z iniciativy dr. Příkryla nejprve v Prostějově a potom na celé Moravě rozšiřovaný, je zajímavým a ne zrovna známým- dokladem k historii zdravotní výchovy na Hané. Příkryl však nemohl zasáhnout až ke kořeni věci- tím byly často neutěšené sociální podmínky, ale snažil se pomoci alespoň tímto letákem a informovat občany o problematice této nemoci.

Občan, básník a prozaik

Ondřej Příkryl se stal kronikářem Prostějova zejména v čtyřsvazkovém díle Červánky Prostějova. V knize Červánky Prostějova je také mnoho vzpomínek na hanácké spisovatele, kteří se koncem století soustředili do Prostějova nebo kolem Prostějova. Před tímto dílem sepsal knihu z Těžkých dob Prostějova, jejíž zajímavý styl není možné považovat za dějepisnou monografii. Z důvodů, aby kniha pronikla mezi nejširší okruhy lidí, neváhal autor dát dílu beletristické prvky. Z těžkých dob Prostějova líčí rozvoj města po stránce politické, hospodářské a kulturní do roku 1881 a Červánky Prostějova líčí snahy osvobozovací k roku 1892. Červánky Prostějova jsou tedy přímým pokračováním knihy Z těžkých dob Prostějova. Vydány byly autorovým nákladem v letech 1929- 1931.

Ondřej Příkryl v díle Červánky Prostějova sepsal politickou situaci, která v Prostějově panovala. V knize musel psát také o sobě, ale i tak si zachoval objektivní pohled na líčení všeho, co se dělo v Prostějově. Lidé si toto dílo přáli a Příkryl jej pro ně sepsal a vydal, aby nebylo zapomenuto, jak si Prostějov vedl v těžkých časech.

„Po ukončení díla Z těžkých dob Prostějova byl jsem mnoho žádán a vyzván, abych napsal další vývoj Prostějova i jeho osudy a zvláště abych objasnil dobu, v níž město bylo vráceno českému národu, i způsob jakým dobytí Prostějova bylo docíleno. Žádáno to

po mně, že vedle Františka Neumanna jsem jediným zbývajícím členem volebního výboru strany národní, který osvobozovací boj r. 1890- 1892 vedl, a že jako jednatel volebního výboru jsem do podrobností boje byl zasvěcen. Přiznávám, že právě tato okolnost mne od žádaného oddalovala- přicházel jsem do choulostivého postavení, abych také psal o sobě a o své činnosti, veřejné i důvěrné. Žadatelé však ani toto mé postavení neuznávali za dostatečný důvod a v zájmu historie města i kraje mne přiměli, abych se úkolu jimi vyžadovaného, podjal. Činím tak a přirozeně navazuji na dílo z Těžkých dob Prostějova, píše jeho pokračování a o sobě uvedu jen to nejnutnější a to, co charakterisuje minulé doby anebo má vztah k poměrům veřejným.“⁸

Tvorba Ondřeje Příkryla

Ondřej Příkryl byl také hanáckým básníkem, s literární tvorbou začal již během studií. „*S Prostějovem je také spojený pobyt jeho literárních přátel- členů Suchovské republiky Otakara Bystřiny (vl. Jménem Ferdinand Dostál), Jana Hocha, Joží Uprky- a jejich schůzky v hostinci U Brejníka (dnešní Beseda na Žižkově náměstí) a Pod Žudrem. K literatuře se dostal přes svůj vztah k lidové písni a k hanáctině. U příležitosti Národopisné výstavy, konané v Prostějově v roce 1893, totiž připravil hanácké právo. Potom jej Ezechiel Ambros požádal napsat verše hanáctině s tím, že je zhudební.“⁹ Příkryl byl básník, který po celý život věřil v lid jako tvůrčí prapřincip národní kultury a hledal s láskou zrození lidové duše v klíně přírody. Stylový vývoj je na první pohled patrný, od prvního svazku Hanáckých pěsniček. Básník dává ve svých verších zrcadlit povaze dob, překlenuje propast mezi minulým a budoucím, kořeny bytí hledá v půdě přírody, o níž pak mluví stále novou básnickou řečí, jejichž lesk i nádhera jsou skryty jako krása podzemních jeskyň. Místy slyšíme hovořit role, brázdy, meze, cesty, cvrčky, hmyz, chodníky, mračna, boží muky i večerníci. Tvůrčí Příkrylův duch zabírá stále nové oblasti. Básník má vrozenou lásku k hanáckému dialektu i vášnivý zájem o ražbu jeho slov, nachází v něm pravý klíč k duševní dílně svého kmene. Básník tvoří rád a šťastně nová slova. Většinu básní nejde číst s pochopením, nebyla-li vhodně prozkoumána duševní síť, která je základem i podkladem básnické invence velkého umělce Hané.*

„Praví-li finské přísloví, že hluboké studny nevysychají, je možné tak tvrdit i o básnickém zdroji Ondřeje Příkryla. Moudrost není třeba hledat jen u odborných

⁸ PŘIKRYL, O. *Červánky Prostějova I. díl*. Prostějov: Tiskem knihtiskárny Václava Horáka v Prostějova, 7- 8 s. 1931.

⁹ BARTKOVÁ, H. Památce hanáckého básníka Ondřeje Příkryla. *Hanácké noviny*, 28. 12. 1996.

*filosofů, je ji možné nalézt také u velkých básníků, ti patří k nejlepším vychovatelům lidstva. Jsou také filosofové, i když nemají oficiální titul. Přikryl je také takovým filosofem a výchovným geniem národa.*¹⁰ Takové srovnání by se spíše hodilo k významnějším básníkům, i když Přikryl po sobě zanechal významnou tvorbu o Hané.

Knihy veršů, které vydal Ondřej Přikryl, jsou Hanácky pěsničky, které vyšly ve dvou vydáních a to v letech 1900 a 1928, také vydal Novy hanácke pěsničky roku 1901. V roce 1912 vyšly knihy Ešče z Hané, Z večera, Padesátka z Hané, Chabašci a Čase tvrči než ocel. Dílo Haná a Romža byla vydána také ve dvou vydáních v letech 1914 a o deset let později. V roce 1917 vznikla kniha Z vojne, v letech 1921 a 1922 to byly knihy Zápisce krála Ječmínka, Slizovy růže, Stařeček z Hané a Rozmaryn a roku 1927 Prostijovskij pěsničke, které byly poctěny literární cenou moravského zemského výboru.

Prózou vydal v rozmezí let 1924 až 1928 tyto knihy Meze dětima, Meze chasó, Ondřeji a inši hanácky obrázke, Bévalo, Báňa, Dule z hroške, Pod Kosiřem a Komurka a stréc Karásek. V knihách se zabýval životem na Hané a jejími obyvateli.

Přikryl také vydával politické spisy, ve kterých zaznamenal politickou situaci dané doby. V roce 1903 napsal přednášku pro český politický spolek v Prostějově pod názvem Křížová cesta opravy volebního řádu pro sněm markrabství moravského. V roce 1907 vydal anonymně Několik črt z posledních 15 let města Prostějova. Roku 1927 vyšlo Z bojů o obchodní a živnostenskou komoru v Olomouci a v roce 1928 Přikryl vydal Úryvky ze zápisků v době válečné.

Celé dílo Ondřeje Přikryla je věnováno hanáckému kraji. Řada jeho sbírek vyhovuje tradiční představě o hanáckém sedlákovi, ve svých knihách charakterizuje Hanáka jako hrdého, sebevědomého, dobromyslného a rozšafného hospodáře. Život Hanáků se snaží zachytit v intimnosti, detailech, v poměru ke všemu, v čem a s čím důvěrně žijí, tedy to nejpodstatnější, co může Hanáka potkat.

¹⁰ ETHEN, W. *Portréty a silhuety čtení pro naše krajany*, Prostějov: Tiskem knihtiskárny Václava Horáka, 67 s. 1926.

Hanácké nářečí

Spojujícím prvkem všech děl Ondřeje Příkryla je společné používání hanáckého nářečí. Souhlásky hanáckého nářečí jsou celkem tytéž jako jazyk spisovný, za to vynikají velkou rozmanitostí samohlásek, jimiž se hlavně od sebe liší. Podstatným znakem, kterým se odlišují všechna hanácká nářečí od ostatních nářečí západní skupiny, od nářečí českých i lašských, je jejich soustava dlouhých samohlásek bez dvojhlásek: á, é, ó, í, ú nebo á, é, ó. Kromě toho se liší hanácká nářečí od českých i lašských novými tvary: 3. Osoby množného čísla – *ijó*, u sloves 1. osoby jednotného čísla na – *im* (- *ím*) a 1. osobu jednotného čísla *su* a přeražením podstatných jmen muž. na –*s*, –*z* a žen. na –*sa*, –*za* k měkkému typu skloňování (nom. akus. pl. *lese*, *koze*; dat. lok. sing. *kozi* n. –*zê*).

Ostatní diferenční znaky hanáckého nářečí se odlišují buď jen od nářečí českých nebo jen od nářečí lašských. Diferenční znaky mezi nářečími hanáckými a českými, vesměs podružnějšího rázu, tvoří široký přechodný pás mezi nimi.

1. Han. *šč- eščce* // čes. *šť- eště*
2. Han. *zh- zhořet* // čes. *sch- schořet*
3. Han. tvary zájmenné typu *teho*, *temu*, (v) *o tem* // čes. *toho*, *tomi*, *vo tom*
4. Han. příčestí minulé typu *nesl* // čes. *nes*
5. Han. tvary s nepřehlasovaným a (á) *slepica* // čes. přehlasované a v e (í) *slepice*
6. Han. častější krátké samohlásky v subst.- *skala*, *jama* // čes. *skála*, *jáma*
7. Han. rozlišování u adjektiv nom. plur. živ. *dobří* od tvaru *dobří* // čes. bez rozdílu *dobří*
8. Imperativy typu *padňite* // čes. *táhněte*
9. Han. častější užívání přechod. (adv.) typu *leža*.¹¹

Jsou to vesměs znaky postupného přechodu mezi nářečími českými a nářečími lašskými, k nimž se pak řadí postupně na hanáckém území ještě další znaky, jako mezislovní asimilace typu *už* (v) *orat* // čes. *uš vorat*. Hanácká nářečí nejsou jednotným celkem, vnitřní rozlišení hanáckých nářečí, založené na rozdílech v soustavě samohláskové, jde mimo tyto znaky postupného přechodu od západu k východu, seskupuje různé jejich typy soustředně kolem vlastního hanáckého jádra se soustavou krátkých samohlásek- odlišnou od všech nářečí československých. Ukazuje tak, že se nelze dívat

¹¹ JANDA, B. *Československá vlastivěda díl III. jazyk*. Praha: Pod protektorátem Masarykovy akademie práce, 159 s. 1934.

na hanáckou oblast jen jako na přechod mezi nářečími českými na západě a lašskými se slovenskými na východě. Toto vnitřní členění hanáckých nářečí spojené se znaky postupného přechodu od západu na východ způsobilo pestré rozdíly mezi jednotlivými místními hanáckými nářečími, skoro jen po stránce hláskové; v tvarosloví jsou naopak hanácká nářečí, nesledujeme-li přechodná pásma na západě a na východě jednotná.

3 Klasifikace díla Ondřeje Příkryla

„Ondřej Příkryl vytvořil z hanáckého dialektu skutečný umělecký nástroj, kterým je možno zachytiti nejjemnější záchvěvy duše. To bylo jen tak možno, že tvořil nová slova. Bude vyžadovati zvláštního studia, aby osvětleno bylo, jak si básník vedl v tom směru. Pročet celé obsáhlé dílo Příkrylovo v poesii i próze, došel jsem k názoru, že takové novotvary nevznikají bez souvislosti s ostatním pokladem slovním, nýbrž přimykají se k němu, a to skoro v každém případě k určitým slovům, jež jeví hláskovou nebo významovou příbuznost. Velmi často určují vznik a rozvoj takového novotvaru hláskové metafory slov. Základní prvky určitého slova jsou to, jež mají vliv na vznik nového slova bezprostřední hrou asociace a pohybu hláskového.“¹² V některých Příkrylových knihách je na konci slovníček který vysvětluje některá hanácká slova, a tak jsou jeho knihy snadnější na pochopení pro ty, co by neznali význam hanáckých slov, která už v dnešní době tolik nepoužíváme.

Básnická tvorba

V lyrice i v povídce si Příkryl dával vysoký cíl. Chtěl mizející hanácké nářečí nejen zachovat pro zdejší věky a jejich badatele, nýbrž učinit hanáčtinu jazykem nejvyšších uměleckých forem zejména lyrické poezie. Není možné upřít bohatou citlivost, uměleckou hodnotu, a vroucí lásku k moravské zemi dílům Hanácky pěsničke, Prostijovsky pěsničke, Chabašči, Z vojne, Ešče z Hané, Haná a Romža, Zápiske krále Ječmínka, Stařeček z Hané, Slizovy ruže aj. Příkryl vytvořil skutečnou poezii s psychologickým vystižením hanácké povahy. V Příkrylových hanácky psaných povídkách ožívá stará Haná, panímámy a pantátové, děvčata a chasníci, celý život hanáckého venkova s jeho svéráznou životní filosofií a nenápadnou, avšak hlubokou citovostí. Veselé povídky přerůstají pouhou regionální tvorbu a folklor ve skutečné a trvalé hodnoty- Pod Kosířem, Meze dětma, Meze chasó, Strýc Karásek, Dule z hroške aj.

¹² KOŽUŠNÍČEK, Š. MUDr. Ondřej Příkryl, život a dílo. Přerov: Knihtiskárna Obzor, 68, 69 s. 1932.

Ethen popisuje, co je patrné ze všech Přikrylových knih, jeho souznění s Hanou, tvoření pro Hanou a o ní. V každém z jeho děl vidíme, jak miloval svou rodnou Hanou a rád tvořil v hanáckém nářečí. *„Nejsou to prosté nápodoby lidové poesie, není to tvorba ohlasů, ale básník se hluboko vcítil v ráz rodného kraje a tvoří v duchu jeho. Nářečí pak stalo se mu výrazovým prostředkem nad jiné působivým a výrazným, jež ovládá s virtuosním mistrovstvím. U něho látka, to jest kresba hanácké přírody a lidí, sloučila se v organickou jednotu s formou- jistě znak skutečného básníka a opravdového umělce. Ať kreslí genrovité výjevy, ať zpívá písničku, jejíž nota je vždy spíše pevně názorná než fantasticky rozplývavá, vždy zůstává svým, vždy pevně vyrůstá z hanácké půdy. Hanácké jsou jeho kořeny, hanácký jeho rozložitý kmen, ale poctivou, svéráznou hanáckou notou šumí i jeho široká koruna.“*¹³

V básni Haná opěvuje svou milovanou hanáckou zemi. *„Na jaře je Haná děvče, / nerozvity pópátko, / a jož vi, že Ječminek si/ proňo přende zakrátko.// V litě jako sčasná žena/ po dědině točí zrak, / ešle ož ji nesó žnečke/ obřislové poviják.// V podzem - matka – cerám věno/ shromažďuje pro leta / a posylá vtipny chlapce/ s laštufkama do světa.// V zémě je stařenka bílá/ s Bohem dělá pořadke / a po přástkách a na dračávkác/ vevládá pohádke.“*¹⁴

Přikryl v básni přirovnává oblast Hané k mladé dívce, která je nerozvitá jako poupátko, v létě už je jako žena a na podzim ji přirovnávána k matce. V zimě už je Haná bílá stařenka.

Soumrak osudových tragédií líčí následující cyklus pod názvem Znaminko. Lyriku lásky zraněné a zrazené zpívá báseň Kelesar, která vznikla již na podzim 1913:

*„měsíček se skoval/ vrbám do pančošek/ voni modry chebzi/ měsíček ho hlídá“*¹⁵

S jemnou ironií je vyvolána minulost v básni Sobotales, která je líčena komicky, starý učitel byl odkázán na dary občanstva:

*„za svajbové podolek/ ženich klade vic než grécar/ tak se nemá v zámko švécar/ Rehtor záři v oko, čele/ tajak měsíc, dež je celé.“*¹⁶

¹³ ETHEN, W. *Portréty a silhuety čtení pro naše krajany*, Prostějov: Tiskem knihtiskárny Václava Horáka, 44 s. 1926.

¹⁴ PŘIKRYL, O 1862- 1936. *Malá biografie k 110. výročí autorova narození*. Olomouc: Vzorná okresní knihovna, 1 s. 1972.

¹⁵ ETHEN, Waldemar. *Portréty a silhuety čtení pro naše krajany*, Prostějov: Tiskem knihtiskárny Václava Horáka, 56 s. 1926.

Jinde vidíme, jak splýval s přírodou a popisuje zajímavým způsobem příchod jara:

*„Hródi voni, na nebi se/ oščořoje slonko/ Haná rozepla si kožoch / a hdekeró sponko/
a tam na hraničkách laska/ nasedla si čapkó/ a mhlo protirá si z oči/ orósanó tlapkó-/ jaro
de a chce ho vidět!// S tichó na ňo hledim-/ přepadá mně- a to jřeje!- /že to já tam
sedim“.¹⁷*

Silou a jemností zachovalého stáří vyzařuje báseň Stařeček. Skutečně se zdá, že básník, který dovedl psát dva roky před svou šedesátkou takové verše, zůstával duchem stále mladý:

*„A stařeček zavřa oče,/ zapomněle na klokoče/ a viděle děvečko,/ tebe a tvy slonečko-/
Dohořival odkorek/ ale k doše, na morek/ -só zas topolem?- im kleplo/ milóčky a sladky
teplo---//Venko noc a snih a snih/ Promrzává v závějích...“¹⁸*

Mohutně končí sbírka cyklem Návršenka, ve které hovoří básník s vzácnou ironií o své touze stavět na solidních základech, o svých výpravách za skutečným poznáním pravé povahy národa a vznáší důstojné gesto proti pseudokultuře. Ideál a skutečnost jsou zde odhalovány, je zdůrazněna ryzí povaha lidu, akceptován poukaz na pravé štěstí porostu ze zdravých kořenů. Básník se tu jeví jako milovník rodné hroudy, kterou kypří požehnaným humorem, jako hlasatel života i jeho harmonie.

První sbírka, kterou Ondřej Příkryl vydal, byly Hanácky pěsničke. Myšlenka hanáckých pěsniček vzešla v Ondřeji Příkrylovi při rozhovoru s Ezechielem Ambrosem. Jako první zazvučela píseň Vraniček: *„Vraniček náš, co má leske/ jako bily groše,/ za plohem mně těžko chodi,/ jak be neměl doše.“¹⁹* V prním vydání Hanáckých pěsniček je Vraniček uvedena jako pátá báseň, ve druhém doplněném vydání je uvedena jako šestá báseň. Dne 24. února 1900 bylo prvních pět písniček uveřejněno v Hlasech z Hané. Souborně vyšly roku 1900 u Píši v Brně jako Hanácky pěsničke s věnováním: *„Zpívám vděčné památce svyho hanáckyho tatička a hanácké matičke.“²⁰*

¹⁶ ETHEN, Waldemar. *Portréty a silhuety čtení pro naše krajany*, Prostějov: Tiskem knihtiskárny Václava Horáka, 56 s. 1926.

¹⁷ ETHEN, Waldemar. *Portréty a silhuety čtení pro naše krajany*, Prostějov: Tiskem knihtiskárny Václava Horáka, 56, 57 s. 1926.

¹⁸ ETHEN, Waldemar. *Portréty a silhuety čtení pro naše krajany*, Prostějov: Tiskem knihtiskárny Václava Horáka, 57 s. 1926.

¹⁹ PŘIKRYL, O. *Hanácky pěsničke*. Brno: Nakladatel A. Píša, 59 s. 1900.

²⁰ PŘIKRYL, O. *Hanácky pěsničke*. Brno: Nakladatel A. Píša, 1900.

V básni na Krchově sděluje, kde chce být pohřbený. Líčí, že bude jako živý s lidmi v každé době a ani mu nepřipadne, že by ležel v hrobě. Když se již rozpadne na prach, do větru se chytí, požehná nám a do nebe vletí.

„Na krchově položte mě/ blízko polní ceste,/ abech slešel vaše kroky/ éomět jako leste...“²¹

Přikrylovy Hanácky pěsničky měly úspěch a byly také zhudebněny. V literatuře je málo básní, které si našly rychle cestu k tomu, aby byly zhudebněny, naproti tomu někteří skladatelé našli své básníky. K takovým veršům, které dokázaly zaujmout, patří i Hanácky pěsničky, klasické dílo Ondřeje Přikryla, napsané hanáckým nářečím. Byla to právě hanáčtina, kterou začal Přikryl veršovat před rokem 1900 již jako student Slovanského gymnázia v Olomouci, publikoval pod pseudonymem v týdeníku Háj, v měsíčníku Sršeň, v pražské Koledě a v Šotku. První pokus psát v hanáckém nářečí podnikl Přikryl v roce 1893, když inscenoval s rázovitými Hanáky z Bílovic, Čelechovic, Smržic a Kostelce na Hané Hanácky právo u příležitosti národopisné výstavy v Prostějově. Divadelní text tohoto práva od Ondřeje Přikryla zněl ryzí hanáčtinou. Další impuls k veršování dostal o sedm let později, když omladina ze Smržic 14. února 1900 předvedla v Prostějově *Přástky*. Hanáčtina Přikryla inspirovala natolik, že již za deset dní se objevilo v Hlasech z Hané prvních pět Hanáckých pěsniček a postupně jejich množství narůstalo. Prvním, který některé Pěsničky zhudebnil byl Ezechiel Ambros, který byl s Přikrylem přítomen představení *Přástek* a dostal od básníka vtipný dopis: „*Vážené! Dež se nám lébile smržecky přásteke, povídal ste, abech neco hanáckýho napsal, že beste to, dež be se vám to zalébilo, sesadil do not našil sem v srco svym nekolek slizovaněch ruži, tož vám ich posílám. Zkomponirojete-le nekeró, přendite mně jo zazpívat.*“²²

Po vydání básní tiskem koncem roku 1900 ani jejich autor netušil, že se stanou brzy středem zájmu dalších komponistů. A bylo jich do dneška více než 25, od L. Janáčka až po ty nejmladší, jako jsou V. Kaprálová, Jan Zdeněk Bartoš a V. Štědroň, z Prostějova se zhudebnění Pěsniček přeneslo do Brna, kde zatím v roce 1901 vyšly i Novy hanácky Pěsničky. Když tam nastoupil v roce 1903 u divadla jako nový kapelník Janáčkův žák Cyril Metoděj Hrazdira, byl prvním tzv. převoditelem některých Přikrylových veršů do hudby, a tak brzy nato vyšly tiskem u Píši jeho vokální skladbičky.

²¹ PŘIKRYL, O. *Hanácky pěsničky*. Brno: Nakladatel A. Píša, 59 s. 1900.

²² GREGOR, V. Štafeta kulturně politický časopis Prostějovska. *Zhudebnění hanáckých pěsniček*, roč. 19, č. 1, s. 28- 29, 1977.

Jak se dostal Leoš Janáček ke zhudebnění dvou Přikrylových básní Dež viš a Klekánica? „Víme, v jakém byl duševním rozpoložení, když dokončoval *Její pastorkyňu* (smrt dcery Olgy v roce 1903), a proto se nedivme, že v roce 1904 či o něco dříve sáhl po nabídnuté knížce *Přikrylových veršů*, prostředníkem byl nepochybně uvedený Hrazdira, autor tištěných skladeb *Hanáckých písniček*. O tom, že to bylo kolem roku 1904, se dovídáme ze vzpomínek zakladatele PSMU Ferdinanta Vacha. Píše o tom, jak poprvé Janáček slyšel moravské učitele náhodně zpívat ve *Veselí na Moravě*“: „Byl velmi překvapen a hned mi poslal zajímavý dopis a dva sbory *Dež viš* a *Klekánica*. Tyto dva sbory byly součástí cyklu *Čtvero mužských sborů moravských z roku 1904, věnovaných PSMU*.“²³

Jak je tedy patrné začala slibná a velmi úspěšná spolupráce Janáčka s PSMU a to prostřednictvím hanáckých veršů Ondřeje Přikryla. Ostatně ve sboru *Dež viš* slyšíme něžnou Janáčkovu lyriku (na slova „že tě rači mám, než široširé svět“). Je zajímavé, že i F. Vach již v roce 1905 také sáhl k Přikrylově sbírce a napsal mužský sbor *Zahráte mně ještě jedno*. Také další Janáčkův žák L. Kožušníček vydal v roce 1927 v Praze tiskem celkem 54 *Hanáckých písniček*. Mnoho písní na Přikrylovy texty je v rukopise dalších skladatelů jako J. Komárka, V. Šístka, S. Otruby, F. Picky, R. Chlupa aj. Také je zajímavé, že bodrým, zdravě humorným i bezstarostně optimistickým Přikrylovým veršům se znovu obracelo několik skladatelů těsně před okupací ke konci 30. let. Mladá naděje české hudby V. Kaprálová zhudebnila v roce 1937 Přikrylovy verše jako dva ženské sbory. Jan Zdeněk Bartoš zhudebnil v témže roce *Hanácké písničky* jako mužské sbory, vyšly tiskem v roce 1948 a konečně V. Štědroň vytvořil z nich směs pro mužský sbor *Na té naší Haně- 1938-1939* a zvláště si vyhledal v roce 1941- za okupace- Přikrylův verš *Dež bode néhuř*.

Dež viš (Ondřej Přikryl- Leoš Janáček) „*Dež viš, že rač tě vidívám/ než zlató vězdičko,/ máš na mrskut mně darovat/červený vajičko!// Dež viš, že bech tě všecko dal/a sebe nérači,/ máš na večir mně skovávat/ pusenko néslači!*“²⁴

„*Ondřej Přikryl stál stranou velké literatury, stranou všech okázalostí a slávy. Jeho hanácké písničky však byly velmi rozšířené. Vážili si jich i významní spisovatelé a literární*

²³ GREGOR, V. Štafeta kulturně politický časopis Prostějovska. *Zhudebnění hanáckých písniček*, roč. 19, č. 1, s. 28- 29, 1977.

²⁴ GREGOR, V. Štafeta kulturně politický časopis Prostějovska. *Zhudebnění hanáckých písniček*, roč. 19, č. 1, s. 28- 29, 1977.

kritici- A. Nová, B. Slavík, P. Bezruč. Byl Hanákem tělem i duší, jeho dílo je výpovědí o krásách hanáckého kraje. ²⁵

Druhá sbírka Novy hanácky pěsničky vyšla v roce 1901 opět u Píši. Básník se zde vnořil hluboko do rodného kraje a tvořil v jeho duchu. Povzbuzen úspěchy obou sbírek vydává knihu Ešče z Hané, ve které píše o dědinách, kterými v letech 1903- 1907 chodil a tyto písničky zpíval. Knižka byla datována k roku 1907, ale vyšla až v roce 1912 společně s knihou Padesátka z Hané. Ve dvou vydáních vyšla kniha Haná a Romža. Haná a Romža je básnická pohádka zachycující v šestnácti zpěvech mýtický dávnověk Hané a vyšla s ilustracemi Adolfa Kašpara, které provázejí text. V úvodním zpěvu zobrazuje Prostějov, v jehož zámku údajně bydlel rytíř Prostěj, bájný vládce a zakladatel města. Byl to člověk moudrý, spravedlivý a statečný.

„Bela jedna rovina / bez konca, ne k přehlidnoti,/ samá roli, dědina/ v olšó, ve vrbovym próti/ a té sedl na klobók / velekánské obr pók.//

Jeho záda- domu stohe,/ tajak návsi dlóhy nohe / a na místo hlave, oči!// tvrdé na zátoči.. ²⁶

Obr pók (pavouk) bylo město se zámkem a v něm sídlil rytíř Prostěj, který měl dvě dcery. Jedna se jmenovala Haná a druhá Romža. Dcera Haná byla půvabná a štedrá zobrazující úrodu a léto. Dcera Romža byla veselá zobrazující dobu přástek, draček a zabijáček. Jednoho dne do města vpadli cizí rytíři a chtěli, aby jim rytíř Prostěj dal za ženu svoji Hanou. Postavilo se proti nim celé město, avšak rytíři si na Hanou a Romži počkali, přepadli je a unesli do hor ke Konici. Nálada ve městě po únosu dcer byla smutná, chřadly stromy, žloutly vrby, kazilo se ovoce a také lid hořce naříkal. Haná a Romža se odmítaly provdat za cizí rytíře. Na jaře je našly vrána a vlaštovka v drahanských kopcích. Ze slz, které prolily nad svým osudem, vznikly hanácké řeky Haná a Romža. Obě se tak staly dobrodinkami hanáckého kraje, jelikož obě řeky zaplavují široké roviny a zúrodňují je.

Autorovo označení města Obr pók- pavouk bychom mohli chápat v negativním smyslu, jelikož hodně lidí má z pavouků fobii a působí na ně špatně. Je možné, že autor takto své označení směřoval. Na jednu stranu město a hlavně rytíř ztratil své dcery

²⁵ BARTKOVÁ, H. Památce hanáckého básníka Ondřeje Přikryla. *Hanácké noviny*, 28. 12. 1996.

²⁶ PŘIKRYL, O. *Haná a Romža*. Brno: Moravské kolo spisovatelů, 1937.

a to nebylo dobré, ale na druhou stranu vznikly řeky Haná a Romža, což bylo pro Hanou přínosem. Další sbírka, kterou Příkryl vydal, byla Chabašči, vyšla za války a měla schopnost bystřít svědomí národa. Sbírkou vyzývala a stupňovala národní citění.

Problému skutečných a zdánlivých hodnot se věnuje Příkryl ve sbírce Čase tvrči než ocel, která je přirozeným pokračováním knihy Z vojne. Obě knihy byly psány v době světové války .

„Jestliže pouhá látková změna nečiní ještě moderního básníka, a je-li vlastní čin umělecký v tvorbě nového výrazu a stylu, jest Příkryl vedle Březiny a Demla největším moravským básníkem. Toho je dokladem nová kniha Čase tvrči než ocel. Literárnímu historikovi bude zcela nápadnou také původnost ve výběru a postřehu námětů, snad odhalí i vliv literárního symbolismu a impresionismu, jenž se jeví ve velké míře již v jeho knize Z vojne.“²⁷ Srovnání s Březinou a Demlem by se mohlo jevit jako přehnané, ale opak je pravdou. Ačkoli Ondřej Příkryl nepatří mezi známé a učebnicové autory, je významným autorem Hané a v hanácké literatuře má významné místo. Kniha Čase tvrči než ocel vyšla v roce 1917 v Přerově ve sbírce Klas. Hanácký dialekt, který ovládá básník podivuhodným způsobem, by mohl nekompetentní čtenáře vést k nesprávnému soudu. Obě knihy byly psány v době světové války, tuhé persekuce národa, jež tísnil nepřirozený tlak monarchie a nebylo možné vyslovit volně, co leželo utajeno na dně duše lidu. Celá Příkrylova poezie se pohybuje v myšlenkových hloubkách.

Kniha Zápise krále Ječminka je příběhem s radostnou perspektivou do budoucnosti. Básnická sbírka Slizovy ruže je v době básnickových šedesátin neméně svěží, než byla před dvaceti nebo čtyřiceti lety. Ve sbírce Stařeček z Hané se autor rád noří do filozofických problémů a překvapuje čtenáře vlastní životní moudrostí, například v básni Stařeček a doša: *„Stařeček měle svůj rozom/ o životě doše:/ přeřkle jo nejenom led'om,/ ale- aspoň v troše-/ všecinkymo, co má srce/ e co roste, kvete...“²⁸* Kniha Rozmaryn zasvěcuje čtenáře do vývojové linie Příkrylovy poezie.

Další dílo Prostějovský pěsničke vyšlo v roce 1927 a vydal je prostějovský Vydavatelský spolek. Básně jsou doprovázeny dřevoryty Antonína Kameníka. Kniha je věnována minulosti i přítomnosti města. Námětově navázala na sbírku Zápise krále

²⁷ ETHEN, W. *Portréty a silhuety čtení pro naše krajany*, Prostějov: Tiskem knihtiskárny Václava Horáka, 49 s. 1926.

²⁸ PŘIKRYL, O. *Stařeček z Hané*. Prostějov: Nakladatel J. F. Buček, knihkupec v Prostějově. 90 s. 1922.

Ječmínka. Obsahuje 42 básní, které jsou rozděleny do dvou částí, první část sbírky obsahuje básně s historickou tematikou, druhá část se obrací do současnosti. Hlavními náměty básní z druhé části sbírky jsou také láska k vlasti a národu, oslava svobody. Básník si uvědomuje, že budování nové republiky přináší i řadu problémů. Zaznívá odhodlání je překonat v básních *Z věže*, *Neděme se*, *Jarmark* a *Zhuro hlavo!*

Přikryl také připomíná významnou osobnost Prostějova Petra z Kravař a to v básni *Izraelské. Augustiniánský klášter*, jehož byl zakladatelem, byl vypálen husity, ti utekli do Olomouce. Do Prostějova začali přicházet Židé a usazovali se na bývalé zahradě kláštera. Bratrské tradice Prostějova vzpomněl Přikryl v básni *Likařské dům*. Na Vápenici si čeští bratři vybudovali sanatorium. Po zrušení Jednoty bratrské byla v tomto domě vojenská nemocnice, německá dívčí škola, později městská hudební škola a také zde našly své místo pěvecké spolky *Orlice* a *Vlastimila*.

Básní *Bila* se vrací do nedávné minulosti, kdy v Prostějově byla nadvláda Němců. V roce 1890 jde slavný purkmistr Martin Primus ze 16. století prohlédnout město a je zděšen. Mluví se zde německy a město se topí v dluzích. Autor se zde ptá: „*Hde ste, Hanáci? Jož je čas?*“²⁹ Tento čas nastal v roce 1892, samospráva se dostala do českých rukou a v čele města stanul Karel Vojáček.

Báseň *Prostěj*, která uvádí knihu, je dialogem mezi bájným zakladatelem města a županem kraje od Blaty po Broděnku Prostějovem a jeho zetěm rytířem Vackem.

„... *Včel zvoni/ Chorál- Svaté Václave!-/Prostijov, my dítě drahy,/chce a volá sen mé doše!/ Verustl mně jak ze srca,/ jak pod hradem podhradi: Střeche pro čeled' a strážě,...*“³⁰

Báseň *Pantlák* z hlavy věnoval ženskému pěveckému sboru *Vlastimila* k oslavám 50. výročí vzniku. Další báseň je povzdechnutím nad básníkovým uprchlým mládím a touhou po děvčatech:

„*Ešče beste bele vic,/ vzácnější než rajské květ/ a měl bech vás rači.../ debech tak bel mlači/ o pořádnó mirko let...*“³¹

²⁹ BARTKOVÁ, H. Ondřej Přikryl a jeho Prostějovky pěsničke. *Hanácké noviny*, 31. 1. 1998.

³⁰ BARTKOVÁ, H. Ondřej Přikryl a jeho Prostějovky pěsničke. *Hanácké noviny*, 31. 1. 1998.

³¹ BARTKOVÁ, H. Ondřej Přikryl a jeho Prostějovky pěsničke. *Hanácké noviny*, 31. 1. 1998.

Jako pozoruhodnou báseň označuje Kožušníček báseň Matěj Rejsek, která končí touto slokou:

„Nesmrtelnosť, se Pravde/ zákon a tož do stálece/ přepiš Prostijov e moje/ první dilo,... veledilo/ oběť láske k matičce!... Rodné duch muj vedá novó/ želo a já, oviza Nic...“³²

Ze své lásky k Prostějovu se Ondřej Příkryl vyznává v závěrečné básni Prostijove:

„Bode- v něm na věke/ nové muj hrad, stul,/ održi- le v roce/ hanáckó mó hul...// Tá je z naše vrbe/ a má našo kriv-/ Prostijove, drž jo!/ Bodeš světu div!...“³³

Rozvaha, přehled a lyrická síla vane z básně Žežolka. Jemná ironie, humor i sarkasmus vyznačují báseň V peřenách. K nejlepším stranám knihy patří píseň Skřevánek. V jeho tvorbě je vidět, jak básník suverénně ovládá hanácký dialekt, jenž se stává v jeho rukou prvotřídním nástrojem.

„Pokaždy mně srdce boli/ jak skřevánek od ódoli/ zavrzgoli.“³⁴

Také básně Světylko, Přéměři, Bez lóčení, Pirem, Podzemek, Tade šle, Staral sem se, Obsev ad. ukazují organický vývoj autorova stylu od lehkého, rozmarného verše k nejhlubším symbolům lidského ducha. Touha po vítězství nad chorým moderním životem činí Příkrylovu poezii zvláště sympatickou.

Prozaická tvorba

Při tvorbě knih vychází Příkryl ze života Hané a často také ze svých vlastních zážitků. Realisticky pojatá kniha Meze dětima těžší z dojmů dětského života na Hané, podobně jako kniha Meze chasó, která čerpá z podkladů dorostlé mládeže. Obě knihy jsou psané hanáckou prózou. Místy využívá autor humoru a nevyhýbá se ani líčení skutečného života s jeho těžkostmi. Spisovatel se tedy snaží proniknout bezprostředně životem hanáckého venkova. Prohloubilo to jeho lásku k Hané a vedlo ke snaze, zachytit a zachovat pro budoucnost mnohé z toho, co nebylo zachyceno a mohlo být zapomenuto. Třetí knihou próz je kniha Ondřeji a inši hanácky obrázke, která nám dává cenné informace k autorově životu. Dovídáme se zde například o dědečkovi Ondřeji Příkrylovi, o prohlášení vnuka

³² KOŽUŠNÍČEK, Š. *MUDr. Ondřej Příkryl, život a dílo*. Přerov: Knihtiskárna Obzor, 60 s. 1932.

³³ BARTKOVÁ, H. Ondřej Příkryl a jeho Prostijovky pěsničke. *Hanácké noviny*, 31. 1. 1998.

³⁴ ETHEN, W. *Portréty a silhuety čtení pro naše krajany*, Prostějov: Tiskem knihtiskárny Václava Horáka, 53 s. 1926.

Ondřeje, kterým přechází Prostějov do správy obnoveného československého státu. Kniha byla vydána v Olomouci nákladem knihkupce Promberga. Věnována byla Příkrylovu rodnému kraji a jeho rodu. Spisovatel se čím dál více vžívá do minulosti Hané a hlouběji se minulostí zabývá. Výsledkem je celá řada knih v rozmezí let 1927- 1929, jsou to knihy Bévalo, Báňa, Dule z hroške a Pod Kosířem, Komurka a stréc Karásek. Toto dílo naplňují sociální otázky, mravní tragika a životní problémy. Děj románové skladby Dule z hroške se odehrává v Lešanech a její mluva je také vzata odtud. Ve sbírce Pod Kosířem užil Příkryl obvyklého dialektu z Kostelce na Hané.

Další tvorba

Ondřej Příkryl sepsal a vydal několik politických spisů. Jedním z nich je Křížová cesta opravy volebního řádu pro sněm markrabství moravského (1903).

Ondřej Příkryl tento spis napsal jako přednášku pro český politický spolek v Prostějově. Poukázal na důvody nespokojenosti lidí na Moravě s volebním řádem, kdy čeští obyvatelé byli utlačováni německou menšinou. Příkryl chtěl v tomto politickém spise poukázat a upozornit na problémy, které nastaly. Také poukazuje na to, jak to bylo v různých politických obdobích.

„Hlavní příčinou nespokojenosti českého lidu na Moravě jest posavadní volební řád na sněm zemský, který českou většinu obyvatelstva uměle a nespravedlivě stlačil do menšiny a na dlouhá desetiletí zabezpečil německé menšině vládu v zemi. Proto také lid český i zástupcové jeho vždy se domáhali spravedlivé jeho opravy a prodělali při tom a bohužel, ještě prodělají pravou cestu křížovou.

Chci dle přístupných mně pramenů v přednášce, určené pro český politický spolek v Prostějově, a o rozsahu i způsobu, jakým doufám přispěti k politické výchově členstva jeho, ukázati na některé zastávky této křížové a upozorniti, jak se v různých politických obdobích na zásady volební opravy pohlíželo od Čechů, Němců, od šlechty a vlády.“³⁵

³⁵ PŘIKRYL, O. *Křížová cesta opravy volebního řádu pro sněm markrabství moravského*. Prostějov Tiskem knihtiskárny: Václava Horáka v Prostějově, 1,2 s. 1903.

4 Král Ječmínek v tvorbě Ondřeje Přikryla

Král Ječmínek je velkou postavou moravských dějin, má funkci jako blaničtí rytíři. Přikryl se vžil do role Ječmínka v cyklu básní Zápise krále ječmínka.

Alois Jirásek zpracoval krále Ječmínka jako pověst. Ondřej Přikryl vychází z pověsti, ale pojal ji jinak, vžil se do role krále Ječmínka. Pověst dále rozšiřuje a ukazuje další možnosti jejího využití. Obě provedení se liší především tím, že Přikryl Ječmínka napsal v hanáckém nářečí, které stěžuje pochopení textu.

Alois Jirásek O králi Ječmínkovi

Pověst O králi Ječmínkovi je v knize Staré pověsti české. Zařazena je do pověstí doby křesťanské. Staré pověsti české vyšly poprvé v roce 1894. Oproti původní verzi byl text několikrát upraven. Rudolf Skřeček je upravil a doplnil vysvětlivky a poznámky v roce 1954. V této podobě vyšly do roku 2010 již desetkrát. Jsou tu zachovány archaismy, přechodníky, předminulý čas, genitivní vazby, kde se dnes používá spíše akuzativu.

Haná je známá pověstí O králi Ječmínkovi. Král Svatopluk zmizel, protože se rozhodl pykat za své hříchy jako poustevník, a proto bylo třeba najít nového panovníka. V Přerovsku na hradě Chropíně žil zeman, pán rozlehlých statků, který byl u pánů a zemanů vážený a u lidí milovaný. A tak byl zvolen novým králem. Rozhodl se poznat zemi a vydal se na cesty. Všude jej vítali a hostili. Po návratu domů se král nudil a chyběly mu hojné hostiny. Zval tedy na hrad pány a dvořany a hodovali dnem i nocí. Lidem se královo chování nelíbilo a rostla nespokojenost. Královna hostinám neholdovala a lidí se zastávala. Král byl už tak domýšlivý, že se nestyděl vztáhnout ruku na svou ženu, která čekala miminko. Jednoho dne ji král z hradu vyhodil a hnal se za ní zuřivě s mečem. Královna se schovala do obilí, ve kterém ji král nenašel. Později ji našly vesnické ženy už s narozeným dítětem. Jelikož obilí bylo ječmen, pojmenovaly jej Ječmínek. Ke králi se vše doneslo a nechal královnu se synem odvézt do odlehlé končiny. Po čase se mu po nich zasteskl a poslal pro ně, aby se vrátili na hrad. Poslové bohužel přišli bez nich, a tak se je král vydal hledat. Potkal poustevníka a ten mu řekl, že je již nikdy neuvidí za to, jak se choval. Také mu sdělil, že Ječmínek napraví, co král napáchal a zjeví se, až moravská vlast na tom bude nejhůře. Král se zdrceně vrátil na hrad a pozval opět dvořany na hostinu, ta ho však netěšila. Ze žalu skočil do hradní studny. Věštba o králi Ječmínkovi se rychle šířila mezi lidmi a moravský lid nepřestal čekat na krále Ječmínka. Panstvu se to

nelíbilo a snažili se Ječmínka najít, nikdy se jim to však nepovedlo, i když Ječmínek chodil mezi prostý lid, vyslechl jejich nářky a slíbil lepší časy. Lid sužovala robot a panstva. Jakmile usedl na trůn císař Josef II. a zrušil robotu, lid věřil, že přišel zaslíbený král Ječmínek. Proto také lid neuvěřil, když k nim přišla zpráva, že císař Josef zemřel. Byli přesvědčeni, že se opět jen ukryl a objeví se, až bude znovu národu zle. „... *král Ječmínek, všech utiskovaných živá útěcha, všech věrných vtělená naděje a víra v lepší budoucnost moravské vlasti, naděje a víra, jež přetrvala bouře věků, jež se nedá udusit, neutuchne a bohdá nezklame!*“³⁶

Ondřej Přikryl Zápise krále Ječmínka

Ondřej Přikryl pojal dílo o králi Ječmínkovi jiným způsobem než Alois Jirásek. Vžil se do role krále Ječmínka a knihu napsal jako autostylizaci, vystupuje zde jako Ječmínek, který se zjevil a vrátil na pomoc Hané. V knize má autostylizace velmi důležitou roli. Do textu se její mnohotvárnost jeví jako prostředek Přikrylova snažení o celkovou nápravu Hané. Samotný Přikryl se v reálném životě snažil lidem pomáhat, a tak si v knize vzal na pomoc roli krále Ječmínka, právě to bylo motivem Přikrylovy autostylizace, vzhledl se v Ječmínkovi a vžil se do jeho role. Proto lze v této sbírce hovořit o reálných tematických celcích, není to jen zdánlivá reálnost. Některé prvky v textu ukazují na předpokládaný obraz básníka jako obrotitele hanácké země, kterou chtěl spasit. Autostylizace ukazuje Ondřeje Přikryla s prolínáním vlastností a osobností krále Ječmínka. Díky začlenění autostylizace naplno vnímáme snahu o obrodu Hané, z celé knihy tak cítíme potřebu pomoci Hané, obrodit půdu, úrodu a celkovou situaci na Hané, soucítí s Hanou. Důležité je zdůraznit kritičnost Přikrylovy sbírky. Autostylizací do Ječmínka hodnotí a kritizuje situaci na Hané a snaží se prostému lidu ulehčit od jejich starostí. Kritizuje takto politiku a církve. V první básni se svěruje vrbě z pozice krále Ječmínka: „*Vrbo měl sem za přítelko/ viděl sem v ni vic než strom-.../... Svazek lésti, omotané/ ječmenovó slamkó Hané/ a v něm zminka, že tam krvjó/ mišanino zpominek/ zapisoval Ječminek,/ sed'a na vrbovym drvjó.*“³⁷// Po sto letech se tedy vrací Ječmínek, aby pomohl lidem, tak jak bylo slíbeno. Vráti se, až bude nejhůře. Jako Ječmínek chce napravit Hanou, a řešit nejen úpadek morálky, ale i národní život.

³⁶ JIRÁSEK, A. *Staré pověsti české*. Praha: Albatros, 95 s. 2008.

³⁷ PŘIKRYL, O. *Zápise krále Ječmínka*. Praha: Nákladem K. Píchala, knihkupce v Praze, 7 s. 1921.

Přikrylova autostylizace je také zajímavá tím, jaké postavy si ve svém snažení bere na pomoc. Z historických postav si bere po svůj bok Žižku. Cítíme v básni myšlenkový lyrismus, při kterém básník tuší příchod svobody národa. „*Žižko, bratře (pobratřel nás/ odpor proti ježom zmijám a cil- slonko národa),/ poctivosť a pozdraveni/ od hanáckého vrb a rol!*“³⁸ Další z historických postav, kterou si přizval na pomoc je mistr Jan Hus v básni Pečeť. „*Pomráká se- mistr Jan,/ velmož vire, apoštol/ čestých doši, proti řádo,/ proti glétovnimu slovo/ v Kostnice je huř než pohan/ močelnikem končilo a/ z jeho ran a očestca/ nad lepama českých zemi/ leti mračen voznica.*“³⁹ V básni Stope si jako dalšího přibírá na pomoc krále Bedřicha. „*Bedřich král jel za Smržece,/ hde jož tédně je a není/ o rehtářa na leženi...*“⁴⁰

Hanou považuje za matičku- „*Matičko má, zplundrovaná Haná/ srce, doša krváci mně pro tebe...*“⁴¹ Zpovídá se Hané, jak ho bolí, že jeho matička země trpí a strádá. Poukazuje, že dříve na tom byla lépe a snaží se situaci napravit. „*Belas královnó a na pul nahó/ žebračké se dnes. A včel tě beró/ ešče jazek, řeč mó svató, drahó...*“⁴² Slibuje nápravu a také to, že přijdou lepší časy a bude zase všem lépe. „*Matko, vedrž e tó strašné rano/ a nevolé z křiža: „Dokonáno!“/ Přisahám tě o vrbe e lende: všecko zahojim!...*“⁴³

„*Pře zavřených očích viděl/ doho knih a těl/ a nad něma Ječminek,/ sem stál jak archanděl.*“⁴⁴ Jako Ječminek na lidi bděl a dohlížel. Držel nad lidmi ochrannou ruku. Také ve svých verších řeší robotu, páni berou a prostý lid tvrdě pracuje. V básni Pomněnka se zmiňuje o tom, jak jde národ hledat Ječminka. V Ječminka vkládají velké naděje. „*Práva ven! “: ... A národ ide/ hledat Ječminka,/ čeká svobode březolko,/ štěstí maři lest--/ a já dál se mosim ztráčet/ do tajemných cest!*“⁴⁵

V jedné z básní se Rychtář zastával lidí před pánem tím, že tady není robotníka a poslal jej do žni k sítu pro robotní patent a pověděl jim, že jsou více než ten pán, jsou jako vrchnost a svými pány. „*...v očích měl jak plamínek./ Dlóho ledi povidale,/ že to nebel*

³⁸ PŘIKRYL, O. *Zápise krála Ječminka*. Praha: Nákladem K. Píchala, knihkupce v Praze, 28 s. 1921.

³⁹ PŘIKRYL, O. *Zápise krála Ječminka*. Praha: Nákladem K. Píchala, knihkupce v Praze, 26 s. 1921.

⁴⁰ PŘIKRYL, O. *Zápise krála Ječminka*. Praha: Nákladem K. Píchala, knihkupce v Praze, 60 s. 1921.

⁴¹ PŘIKRYL, O. *Zápise krála Ječminka*. Praha: Nákladem K. Píchala, knihkupce v Praze, 34 s. 1921.

⁴² PŘIKRYL, O. *Zápise krála Ječminka*. Praha: Nákladem K. Píchala, knihkupce v Praze, 35 s. 1921.

⁴³ PŘIKRYL, O. *Zápise krála Ječminka*. Praha: Nákladem K. Píchala, knihkupce v Praze, 35 s. 1921.

⁴⁴ PŘIKRYL, O. *Zápise krála Ječminka*. Praha: Nákladem K. Píchala, knihkupce v Praze, 42 s. 1921.

⁴⁵ PŘIKRYL, O. *Zápise krála Ječminka*. Praha: Nákladem K. Píchala, knihkupce v Praze, 58 s. 1921.

*rechtář, ale/ hledané král Ječminek...*⁴⁶ Věřili, že jim na pomoc přišel Ječmínek v podobě rychtáře.

Přikryl si v básni všímá i typických jídel pro Hanou, obzvláště pro Olomouc jsou typické tvarůžky. „... *a na žebřeňáko příčkách/ vezó fure provijanto:/ tvaružke a chlib a vdolke/ oharke jak z vrbe kolke...*“⁴⁷

V básni také opěvuje sluníčko své Hané, jak pomáhá úrodě, svítí za okny na muškáty, fialy a rozmarýn. Jak slunce zlatí svatby, křtiny, trhá mlhu a zahřívá, kde zebe. „*Podvečir e ráno/ otvirám tě bráno,/ slonečko mé Hané...*“⁴⁸

„*On to dělá! Trestá zly a/ nebožáke chráni,/ Haná jenom jeho dechem/ rodi požehnáni.*“⁴⁹ V tomto se Přikryl může ztotožnit s Ječmínkem, jelikož se také snaží pomoci chudým a slabým lidem i těm, které potkala nespravedlnost. Oba se snaží pomoci alespoň nějakou dobrou radou, když nemohou pomoci jinak nebo také jen slovem útěchy a podpory. Káže dobře orat a obsívat, stavět školy. Stejně jako Jirásek připomíná, jak národ věří na návrat krále Ječminka. „*On, král Ječminek, se vrati/ a to naše štěstí/ rozkveté zas jak čaganka/ kvete na rozcesti...*“⁵⁰ Například v rybárně věří, že se již brzy objeví a je blízko. Rybář myslí na to, že kdyby se u nich objevil, pohostil by ho tím, co má nejraději. Rybář ani netuší, že má pravdu a Ječmínek je opravdu blízko nich, ale neukázal se jim.

Poslední báseň se skrývá pod názvem *Animas fidelium*, který znamená duše věrných. Právě samotní hanáčtí obyvatelé jsou duše věrných. Zůstali věrní přesvědčení, že se král Ječmínek vátí a on jim na oplátku pomáhal. A platí to i naopak, Ječmínek zůstal věrný Hané a jejím obyvatelům. „*A já se zvonama volám/ ke krchovo, k nebi, rolám:/ „Animas fidelium“ ...*“⁵¹ V básni tedy zazní latinské přísloví jako zvolání. Pro věrné dušičky. „*Tož za vama žehná tade,/ co je v Hané, všecko všade/ od lok po dědin střeche/ a já zpívám o tře vzdechne: „Requiem aeternam“ ...*“⁵² Toto přísloví znamená odpočinutí věčné. „... *a svy srca, svojo troško/ zvihnem k nim- teda k vám- v šoško:/ „Et lux perpetua...“// Světlo z vás at' věčně svítí/ Hanákom do cepobiti!*“⁵³ Jde o pohřeb, přísloví jsou modlitby

⁴⁶ PŘIKRYL, O. *Zápise krála Ječminka*. Praha: Nákladem K. Píchala, knihkupce v Praze, 77 s. 1921.

⁴⁷ PŘIKRYL, O. *Zápise krála Ječminka*. Praha: Nákladem K. Píchala, knihkupce v Praze, 81 s. 1921.

⁴⁸ PŘIKRYL, O. *Zápise krála Ječminka*. Praha: Nákladem K. Píchala, knihkupce v Praze, 97 s. 1921.

⁴⁹ PŘIKRYL, O. *Zápise krála Ječminka*. Praha: Nákladem K. Píchala, knihkupce v Praze, 105 s. 1921.

⁵⁰ PŘIKRYL, O. *Zápise krála Ječminka*. Praha: Nákladem K. Píchala, knihkupce v Praze, 106 s. 1921.

⁵¹ PŘIKRYL, O. *Zápise krála Ječminka*. Praha: Nákladem K. Píchala, knihkupce v Praze, 111 s. 1921.

⁵² PŘIKRYL, O. *Zápise krála Ječminka*. Praha: Nákladem K. Píchala, knihkupce v Praze, 112 s. 1921.

⁵³ PŘIKRYL, O. *Zápise krála Ječminka*. Praha: Nákladem K. Píchala, knihkupce v Praze, 113 s. 1921.

za zemřelé. Závěrečná báseň je rozloučení s hanáckými obyvateli, se kterými se Ječmínek setkal a již zemřeli. Touto formou zesnulé uctívá. „*Pak bech šil a meze vama/ - tam je moja volenka! -/ svitil bech im nad vrbama/ jak hanácká itřenka!...*“ V posledních verších Ječmínek odchází, jelikož už udělal vše, co měl a vrátí se opět, až bude na tom Haná špatně a bude potřebovat na pomoc svého Ječmínka.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se snažila přiblížit regionální literaturu a zaměřila jsem se na oblast Hané a na další významné představitele hanácké literatury.

V další části se zabývám životem Ondřeje Příkryla. Příkryl působil jako politik, starosta Prostějova, zemský poslanec, významný prostějovský lékař, občan, básník a prozaik. Věnuji se jeho působení ve městě, vztahu k Hané a literární tvorbě inspirované Hanou. Ondřej Příkryl prožil dlouhý život, během kterého s láskou tvořil v hanáckém nářečí a snažil se pomáhat lidem, kteří to potřebovali.

První kapitola byla původně nazvaná Problematika regionální literatury, vztah k literatuře národní, ale zaměřila jsem se hlavně na regionalismus a Hanou v souvislosti s českou literaturou.

Na Příkrylově životě mě zaujalo, že zastával v Prostějově více funkcí a snažil se pomáhat lidem. Byl mezi lidmi oblíbený a vážili si ho, i proto získal od voličstva velké množství hlasů.

Třetí kapitola se týká klasifikace díla Ondřeje Příkryla. Tvořil básnická a prozaická díla, ale také politické spisy, některé z nich měly sloužit jako přednáška pro český politický spolek v Prostějově. Ondřej Příkryl obdivoval rodnou Hanou a projevil se to v jeho tvorbě, v mnoha básních milovanou Hanou popisoval.

Ve čtvrté kapitole jsem se zaměřila na dílo Zápise krále Ječmínka, které vychází z pověsti O králi Ječmínkovi, který byl velkou postavou moravských dějin. Ondřej Příkryl stejně jako král Ječmínek pomáhal lidem, kteří potřebovali pomoc a tohle oba spojuje, proto Příkryl využil autostylizace a vžil se do postavy krále Ječmínka.

Cílem bylo srovnat, zda se shoduje Příkrylova tvorba s životními pocity a jeho konáním. Jako politik se zasadil o vítězství národní strany ve městě, které skončilo porážkou německé menšiny a městská samospráva se vrátila do českých rukou, přispěl k budování českého školství, živností, průmyslu a zdravotnictví. Ve sněmovně měl na starost záležitosti zdravotnictví a například zasadil se o podporování obcí za účelem zdravotnictví. Prosadil dotace na podporu kanalizace a vodovodů a podporoval výstavbu nemocnice a Národního domu. Lidé měli v Ondřeji Příkrylovi velkého zastávce.

Literatura

- BARTKOVÁ, H. Lékař a politik Ondřej Příkryl vynikal také jako hanácký básník. *Prostějovský týden*, ročník 21, číslo 50, str. 10, 12. 12. 2012.
- BARTKOVÁ, H. Ondřej Příkryl a jeho Prostějovky pěsničke. *Hanácké noviny*, 31. 1. 1998.
- BARTKOVÁ, H. Ondřej Příkryl (1862- 1936)- lékař, politik, starosta a hanácký básník. *Radniční listy*, ročník 13, číslo 11, str. 4, 28. 11. 2013.
- BARTKOVÁ, H. Památce hanáckého básníka Ondřeje Příkryla. *Hanácké noviny*, 28. 12. 1996.
- BARTOŠ, F. *Dialektologie moravská II. díl Nářečí hanácké a české*. Brno: Tiskem mor. akc. knihtiskárny- Nákladem Matice Moravské, 7 s. 1985.
- ETHEN, W. *Ondřej Příkryl básník a politik. Studie k sedmdesátým narozeninám*. Praha: Moravsko- Slezská beseda, 1932.
- ETHEN, W. *Portréty a silhuety čtení pro naše krajany*. Prostějov: Tiskem knihtiskárny Václava Horáka, 1926.
- GREGOR, V. Štafeta kulturně politický časopis Prostějovska. *Zhudebnění hanáckých pěsniček*, roč. 19, č. 1, 1977.
- JANDA, B. *Československá vlastivěda díl III. jazyk*. Praha: Pod protektorátem Masarykovy akademie práce, 1934.
- JIRÁSEK, A. *Staré pověsti české*. Praha: Albatros, 95 s. 2008.
- KOVAŘÍK, V. *Literární toulky Moravou*. Praha: Albatros, 1985.
- KOŽUŠNÍČEK, Š. *MUDr. Ondřej Příkryl, život a dílo*. Přerov: Knihovna Obzor, 1932.
- NOVÁKOVÁ, I. *Zprávy vlastivědného muzea v Prostějově*. Prostějov: Vlastivědné muzeum v Prostějově, 1968.
- PŘÍKRYL, O. *Červánky Prostějova I. díl*. Prostějov: Tiskem knihtiskárny Václava Horáka v Prostějova, 1931.
- PŘÍKRYL, O. *Haná a Romža*. Brno: Moravské kolo spisovatelů, 1937.
- PŘÍKRYL, O. *Hanácky pěsničke*. Brno: Nakladatel A. Píša, 1900.
- PŘÍKRYL, O. *Křížová cesta opravy volebního řádu pro sněm markrabství moravského*. Prostějov Tiskem knihtiskárny: Václava Horáka v Prostějově, 1903.
- PŘÍKRYL, O 1862- 1936. *Malá biografie k 110. výročí autorova narození*. Olomouc: Vzorná okresní knihovna, 1972.

PŘIKRYL, O. *Stařeček z Hané*. Prostějov: Nakladatel J. F. Buček, knihkupec v Prostějově. 1922.

PŘIKRYL, O. *Zápise krála Ječminka*. Praha: Nákladem K. Píchala, knihkupce v Praze, 1921.

SLAVÍK, B. *Kořeny*. Praha: Nakladatelství Josef Lukasík, 1944.

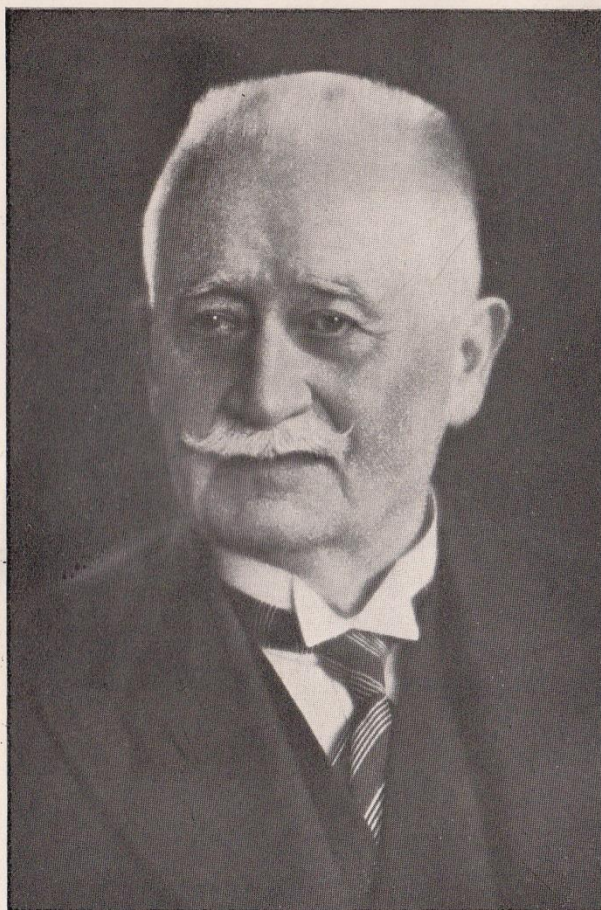
SMÝKAL, J. *Deset let poslanecké činnosti MUDRA Ondřeje Přikryla*. Prostějov: Knihtiskárny Václava Horáka v Prostějově, 1913.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Monika Špičáková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Ondřej Příkryl (1862- 1936)
Název v angličtině:	Ondřej Příkryl (1862- 1936)
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá životem prostějovského rodáka Ondřeje Příkryla, jeho tvorbou v hanáckém nářečí. Ondřej Příkryl byl starosta města Prostějov, zemský poslanec a senátor, významná osobnost prostějovské kultury a společenského života, lékař a také hanácký básník a spisovatel. V práci je popsána Příkrylova politická a lékařská činnost.
Klíčová slova:	Ondřej Příkryl, Prostějov, hanácké nářečí
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis deals with life of the Prostějov's native Ondřej Příkryl, his creation in hanak's accent. Ondřej Příkryl was a mayor of the Prostějov town, terrestrial and senator, important personalities of Prostějov's sculture and social life, the doctor and so hanak's poet and writer. At work is described Příkryl's political and medical activities.
Klíčová slova v angličtině:	Ondřej Příkryl, Prostějov town, hanak's accent
Přílohy vázané v práci:	CD s bakalářskou prací, Obrázek 1, Obrázek 2., Obrázek 3., Hlasy z Hané, Pokyny k ochraně proti tuberkulóze
Rozsah práce:	34
Jazyk práce:	český

Obrázek 1. ⁵⁴Podobizna Ondřeje Přikryla



ONDŘEJ PŘIKRYL (fotografie z r. 1952).

⁵⁴ ETHEN, W. *Ondřej Přikryl básník a politik. Studie k sedmdesátým narozeninám*. Praha: Moravsko-Slezská beseda, 1932.

Obrázek 2. ⁵⁵Hrob Ondřeje Přikryla na městském hřbitově v Prostějově



⁵⁵ Vlastní foto

Obrázek 3.⁵⁶ Busta Ondřeje Přikryla v Prostějově na Žižkově náměstí



⁵⁶Ondřej Přikryl [online]. In Geolocation [cit. 2014-06-21]. Dostupné z WWW: <http://b.geolocation.ws/v/W/File%3AOndrej%20Prikryl%20bust.jpg/-/en#>.

Příloha 1. Hlasy z Hané

Přílohy některých fejetonů Dra Ondřeje Příkryla, uveřejněných ve Hlasech z Hané

Výstavní črty!

„Výstava- jubilejní výstava pražská! Jakou hrdostí naplní slova ta každou českou hrud', jak bujarými city rozvlní se každá struna vlasteneckých srdcí, a kolik milionů českých synů pyšně dodá: -Jubilejní a naše!- Ano, naše- toť moment nejdůležitější. Národ český sám bez cizí pomoci, ba naopak proti cizí zlovůli, postavil milované vlasti své pomník ten nejkrasší, pomník z vavřínů dobytých na poli práce kulturní všech oborů a odvětví, pomník tak dokonale a ladně provedený, že sám císařský host, arcivévoda Ludvík, udiven a mile překvapen při zahájení výstavy doznal, že podobného skvostu dosud žádnému z rak. národův do rukou neodevzdával. A ta zářná koruna svatováclavská, kterou průmyslový palác ověnčen jest, do všech úhlů všehomíra hlásá, že český národ není hloupým barbaram, za jakého jej- dobří sousedé Němci- rádi vyhlašovali, nýbrž že vkročil již na zápasišťe světové a svou vzdělaností, inteligencí a všestrannými schopnostmi se měřiti může s národy velkými. Výstavou svlékl český národ šat Popelky, jímž jej německá žurnalistika halila, a princ vzdělanosti obléká mu královský zlatohlav- a kdo jej dříve tepal, snižoval a do světa vytruboval, že bez Němců sotva- bubenečský jarmark- stluče, dusí se dnes vlastní svojí frásí a místo politování slyší odevšad jen posměšné- Ofelie, jdi do kláštera!-...“⁵⁷

(Hlasy z Hané č. 23 ze dne 7. VI. 1891.)

Výstavní črty jsou příkladem publicistické práce Ondřeje Příkryla uveřejněné v Hlasech z Hané. V tomto fejetonu popisuje jubilejní výstavu pražskou a také to proč je pro český národ důležitá.

⁵⁷ PŘÍKRYL, O. *Červánky Prostějova III., IV. díl*. Prostějov: Tiskem knihtiskárny Václava Horáka v Prostějova, 206 s. 1931

Příloha 2. Pokyny k ochraně proti tuberkulóze

„1. Tuberkulosa plic jest nakažlivou nemocí a může se objeviti v každém ústrojí těla lidského, na př. jako skrofulosa, neb krtice ve žlázách, jako kostižer na kosti, jako sžíravý vřed na kůži, jako souchotiny neb v úbytě v plicích atd.

2. Příčinou tuberkulosy jest zvláštní tyčinka, bacillus tuberkulosní.

3. Nákaza se přenáší hlavně chrchly nemocných. V chrchlích tuberkulosou plicní nemocných jest nejvíce bacillů.

*Nejčastější cestou nákazy bývají plíce a ústrojí dýchací. Též cestou zažívacích ústrojí-
stravou- vniknouti mohou bacilly do těla, poněvadž mléko z tuberkulosních krav, máslo
vyrobené z tuberkulosní smetany, maso z tuberkulosních zvířat, mohou obsahovati bacilly
tuberkulosní. Požívejte jen svařeného mléka. Také otevřenou ranou mohou bacilly
vniknouti.*

*5. Tuberkulosy lze se uchrániti, proto neplivejte nikdy na zem ani na ulici. Chrchel
souchotináře na podlaze, na zemi, nebo na stěně zaschlý a rozprášený dostane se
do vzduchu a může býti vdechnut do plic a způsobí tuberkulosu. Doma plivejte do plivátka
naplněného vodou, na ulici do šátku. Vodu z plivátka vlejte denně do záchodu a plivátko
naplňte zase čerstvou vodou. Při kašli a kýchání přidržte si šátek před ústy, abyste nikoho
nepotřísnili.*

*6. Neprašte. Neprodlévejte v prachu. Prach obsahuje často zárodky tuberkulosy. Prach
s nábytkem stírejte vlhkým šatem. Podlahu postříkejte před metením vodou, aneb obalte
smeták nebo koště vlhkým hadrem.*

*7. Otuzujte se. Dbejte čistoty těla. Denně se umývejte studenou vodou, třete tělo vlhkým
drsným šatem a vysušujte je pak suchým šatem. Vyplachujte si denně ústa. Zuby si čistěte
kartáčkem. Ruce myjte vícekrát denně, vždy před jídlem. Čistěte si nehty. Neberte vše
do úst (peníze, předměty ze země atd.). Netrpte, aby cizí lidé líbali vaše děti.*

*8. Nebydlete v tmavých vlhkých bytech. Větrejte. Pohybujte se ve zdravém volném vzduchu.
Nespěte s nemocnými plicní chorobou v jedné posteli a možno-li ani v jednom pokoji.*

*9. Žijte střídme. Nepijte lihovin. Požívejte silné dobré stravy, nejlépe smíšené: maso,
zeleniny, moučná jídla, chléb, sýr, máslo, mléko, tvaroh, jsou nejvhodnější. Pijáci a silní*

kuřáci jsou zvláště k tuberkulose náchylní. Dětem vůbec žádných lihovin nedávejte a kouření tabáku netrpte.

*10. Tuberkulosa jest vyhojitelna. Čím dříve jest lékařem poznána a léčena, tím rychleji a bezpečněji se vyhojí.*⁵⁸

⁵⁸ SMÝKAL, J. *Deset let poslanecké činnosti MUDRA Ondřeje Přikryla*, Prostějov: Knihtiskárny Václava Horáka v Prostějově, 15, 16 s. 1913.